

**Posudek vedoucího diplomové práce: Vendula Burgrová, Svatá Hora u Příbrami –
„Mariánský hrad“ brání katolickou víru v Čechách? Rozbor svatohorského časopisu z let
1922 – 1932, Praha 2015, FHS UK, Katedra obecné antropologie, 124 s.**

Vendula Burgrová analyzuje ve své diplomové práci desítku ročníků věstníku, vydávaného na známém poutním místě blízko Příbrami tamní Maticí svatohorskou. Práci zasazuje do let 1922-1932, tedy do období po vzniku samostatného Československa, a právě nesamozřejmostí, resp. zpochybněním a následnou obranou postavení katolické církve ve veřejném životě v této době je určeno i téma a výzkumná otázka předložené diplomové práce. Autorka se ptá, jakou roli mělo při obhajobě katolických pozic poutní místo a jaké prostředky jsou při této obhajobě – a nebojme se říct i propagandě – použity ve svatohorském periodiku (srov. badatelskou hypotézu na s. 51: *„Pro české prostředí předpokládám, že akcentování významných poutních areálů s národní tradicí představuje pro katolickou církev jeden z hlavních prostředků, kterými se snažila na národní úrovni přizpůsobit dobovým výše zmíněným podmínkám“*).

Před samotnou výzkumnou částí věnuje V. Burgrová velkou pozornost vývoji vztahu státu a katolické církve v českých zemích jednak od počátku 17. století do konce 1. světové války a jednak od vzniku Československé republiky do roku 1935 (s. 10-36). Kontextovou kapitolu v užším slova smyslu pak představuje zachycení historie Svaté Hory a mariánské úcty (s. 37-50). Nutno poznamenat, že při výkladu dějin katolicismu na českém území mohla dát pisatelka větší důraz na náboženskou propagandu v širokém významu, tedy na prostředky názorového ovlivňování, užívané k posilování pozic katolické církve, a z nich především na média. Takto by bylo bývalo možno pojednat např. i barokní umění, potažmo propagandu fidei již v raném novověku. Namísto toho text v těchto částech někdy prodlévá u nepodstatných či nesouvisejících detailů (průběh 1. světové války, výčet hlavních politických stran v Československé republice na s. 32). Za zbytečnou pokládám i pasáž na přelomu s. 32 a 33 a stejně tak i poslední odstavec na s. 36 a rovněž pojednání o povaze úcty k Panně Marii v katolické církvi na s. 39; nadbytečně detailně jsou pojaté také dějiny Svaté Hory v kap. III. (na s. 44 autorka opakuje konstatování o proměně zbožnosti za osvícenství).

Kapitoly II. a III. stojí převážně na sekundární literatuře; autorskou je v této části pouze jakási kostra výkladu, jinak je text vystavěn převážně z citátů a parafrází sekundární literatury, které jsou na tuto kostru navěšeny. Dokonce by se dalo říct, že autorka je zde poněkud ve vleku svých zdrojů. V závislosti se na tom se některá témata objevují ve výkladu opakovaně (např. stržení mariánského sloupu, opakuje se i charakteristika Volné myšlenky – pozn. 68, pozn. 84). Pisatelka tak také nepostřehne přímou spojitost výkladu, vycházejícího ze sekundární literatury, se svým hlavním badatelským tématem, aby na ni upozornila – když na s. 32. píše, že „[k]atolicismus se opíral o množství satelitních organizací a spolků“, přímo by se nabízelo poznamenat, že jedním z nich byla právě Matice svatohorská, vydavatel hlavního pramenu diplomové práce.

Ač V. Burgrová na několika místech uvádí, že si je vědoma „prokatolické“ pozice jí studovaných zdrojů (a de facto je to i jejím hlavním tématem), u sekundární literatury si ne vždy zachovává odstup od jejích hodnotících soudů. Netvrdím, že se hodnotová východiska a soudy ve vědecké literatuře nevyskytují či nemají vyskytovat, jako problematické však vidím jejich nereflektované přejímání zejména do vlastního, autorského výkladu. Na s. 26 v poznámce 67 tak autorka hovoří o tom, že „bylo neštěstím, že se českému katolicismu v této době nepovedlo vytvořit podobné dílo [jako Jirásek], které by vyzdvihovalo katolickou tradici českých dějin“. Jakkoliv zde hned vzápětí uvádí Petráčkův titul patrně coby zdroj, čtenář usoudí, že absenci vlivného literárního zpracování českých dějin z katolického pera pokládá za neštěstí sama Burgrová. Píše-li se na s. 37, že Svatá Hora má „velmi vysokou duchovní hodnotu“, platí to bezpochyby pro katolíky (a právě to se práci zkoumá), nikoliv však univerzálně. Označovat svatohorskou Pannu Marii za „divotvůrkyni“ je rovněž běžné v katolické tradici, pokud tak činí pisatelka, staví se tím na její pozice (pozn. 136, s. 41 „Na Svaté Hoře však působila Divotvůrkyně především skrze sošku“). Stejně tak napíše-li ve vlastním textu, byť v referenci na svůj zdroj, že „za největší rozdíly katoličtí autoři považují, že sektáři nevěří v osobního Boha“ (s. 75, pozn. 238), jakoby sdílela dobový katolický pohled na příslušníky československé církve coby sektáře. Ne vždy si autorka uvědomuje silné katolické zakotvení „Učení o Marii“ a přejímá do svého textu obraty, které bez této reflexe nejsou srozumitelné – zmiňuje-li např. na s. 46, že „[o]d roku 1840 byl měsíc květen prohlášen mariánským měsícem“, není jasné kým. Čtenář vydedukuje, že oním rámcem, který je pro prokatolický zdroj automatický, je katolická církev, resp. papež a Vatikán, ale přitom jsme stále v Burgrové autorském textu. Když se na s. 47 píše, že „[k]atolická církev zachovává

k těmto zjevením opatrný přístup...“, ptá se čtenář, jakou relevanci má postoj dnešní katolické církve ke zjevením pro její strategie ve studovaném období.

Zastavil-li jsem se poněkud podrobněji u autorčina nakládání s literaturou, je to dáno prostorem, jaký na ní založené kapitoly II. a III. v diplomové práci zaujmají. Samotnou analytickou část (IV. Svatá Hora v boji za obnovu postavení katolické církve, s. 51-112) pokládám za zdařilou, jakkoliv hlavní zjištění jsou někdy obsažena spíše „mezi řádky“. Cílem práce není jen sledovat, jak byl politický a kulturní vývoj v Československu prezentován ve svatohorských věstnících, ale také jakými způsoby bylo v této tiskovině a v činnosti poutního místa obecně hájeno postavení katolicismu. Výklad se přitom někdy neubrání tautologii ve smyslu, že „netextovými“ prostředky této obhajoby bylo samotné mariánské zasvěcení a poutě, resp. sama existence věstníků. K dalším prostředkům mělo patřit zakládání spolků (Matic) nebo stírání rozdílů mezi poutí politickou a náboženskou, které Burgrová ve svém materiálu potvrzuje (s. 64), neptá se ale příliš, zda šlo o strategii záměrnou. Hlavní prostředek, jenž se v textech věstníků objevuje, ale autorka pojmenovává jen nepřímě: po mém názoru je to monopolizace pojmu „národ“ (a také morálky) z katolického hlediska. Národ je v člancích věstníku často definován pouze jako národ věřících a co více, víra je dokonce podmínkou pro jeho další existenci; národ je ztotožněn s národem katolickým či dokonce mariánským (*„Ta česká duše je dosud katolická“*, *„Restaurujte Sv. Horu a restaurujte i české duše“*, *„chceme-li zachovati národ, musíme mu zachovati víru“*, s. 55, *„láska k Sv. Hoře, jež je zároveň povinností vlasteneckou“*, s. 56), takže jakákoliv kritika na adresu katolicismu je chápána jako ne-/protinárodní. Ztotožnění národa politického a náboženského/katolického je patrné i tehdy, když jsou výstavba a rozvoj Sv. Hory prezentovány jako kompenzace/odčinění za obrazoborectví z počátků Republiky (s. 68). Subjektem, který má odčinovat, je jednolitý národ. Zde přítomná konstrukce národní jednoty (*„národ se provinil“* – *„národ odčínuje“*) nepřipouští, že v náboženských otázkách národ jednotný být nemusí, kteréžto chápání je důsledek modernizačního a sekularizačního vývoje v 19. století (Rémond).

Ztotožnění katolictví s morálností (s. 74) propojuje ve věstníku obě řekněme vypjatější období v postavení katolické církve v Československu – náznaky kulturního boje a snahy o odluku bezprostředně po vzniku Republiky na jedné a boj proti bolševismu a komunismu ve 30. letech 20. století (Sv. Hora jako *„zářné světlo proti bludům“*, *„-ismům“*, s. 65) na druhé straně – oběma obdobím je z katolického pohledu společný morální úpadek.

Autorka tyto interpretace naznačuje, ale nevyslovuje je naplno, což se projevuje i v závěru práce, který je poněkud zkratkovitý a zjednodušující resp. formulačně neobratný; („*Nejčastěji se toto vyjádření k dobovým problémům konalo skrz odmítnutí daného fenoménu nebo přes projev řečníka*“, s. 113). Některá jiná zjištění jsou zase lapidární („*kdy je z časopisu patrné, že katolická církev občanský sňatek neuznávala*“, s. 114), resp. potvrzují propagandistický nebo názorově a konfesijně jednoznačný charakter svatohorského věstníku.

Mlčení věstníku o Marmaggiho aféře (s. 114) autorka také vykládá po mém soudu příliš zjednodušeně (jako čekání na konečný verdikt). Katolický tisk jednak samotnou Marmaggiho přítomnost přece jako skandál vnímat nemusel, jednak nemusel chtít k rozdmýchávání aféry, vytvořené jinými médii, přispívat.

Heuristiku i analýzu, kterou Vendula Burgrová provedla, hodnotím v zásadě kladně.

Následující kritické poznámky jsou chápány především jako podněty k další diskuzi při obhajobě. První je obecnějšího, řekněme metodologického rázu: Autorka poněkud směšuje dvě analytické roviny, rovinu řekněme objektivistickou a rovinu mediálně-analytickou.

V druhém případě jí jde o to zkoumat, jak byly katolicismus a katolická církev prezentovány ve svatohorském věstníku, kterými argumenty, odkazy, ale i obraty, jazykovými figurami a prostředky bylo budováno a posilováno postavení katolictví jak mezi věřícími, tak do jisté míry i navenek. V této rovině je práce velmi dobrá, autorka kvalitativně zpracovala velké množství materiálu a jeho dílčí interpretace dokáže udržet kolem poměrně jasné osnovy.

Současně však autorka svatohorské média „objektivisticky“ využívá jako zdroj často kvantitativních informací o rozšíření zbožných praxí (poutě, počet poutníků, výše darů, počet abonmá) a de facto o dopadu náboženského působení/propagandy nejen mediální cestou.

Na úspěch katolické obnovy přitom autorka usuzuje z tiskoviny, kterou sama označuje za prokatolickou, a z v ní uváděných faktických údajů (o počtu poutníků, abonentů, výši shromážděných prostředků), ale i z hodnocení katolických akcí z pera jejich přispěvatelů (s.

71 „*probudila se živá víra, nadšení, láska a obětavost*“). Důležitost kritiky a kombinace různých zdrojů/perspektiv přitom dokládá sama pisatelka v pasáži o Marmaggiho aféře (s. 79-82), z níž je patrné, že různé noviny a autoři (K. Farský) nejenže o aféře různě informovali, ale fakticky ji i různě vytvářeli (pro samotný svatohorský věstník o žádnou aféru nešlo).

Právě v druhém oddíle analytické části (s. 93-112) autorka jakoby svůj mediálně-kritický přístup opouští. V případě zpráv o milostech a vyslyšeních, zveřejňovaných ve věstníku, sice poznamenává (s. 99), že nejprve ve sledovaném období dominují historické zprávy o nich

(legendy, příběhy) a k jeho konci převažují „přímá“ svědectví věřících (v dopisech redakci), nenapadne ji ale uvažovat nad tím, zda sama svědectví nebo vůle se o ně podělit nebyla generována, iniciována, motivována právě samotným věstníkem a tím, jak psal o nezpochybnitelných zjeveních a vyslyšeních historických (na s. 100 ostatně sama cituje výzvy redakce k zasílání svědectví), jinými slovy zda a jak medialita zvyšoval (mediálně prezentovanou) víru či zbožnost (jak tato zpětná vazba fungovala, je přesně zachyceno v citátu na konci s 102).

Přes tyto kritické komentáře práci Venduly Burgrové, zejména v pasáži rozebírající katolický věstníkový pohled na vztah státu a církve, resp. náboženství (s. 51-92), oceňuji. Některé vytýkané nedostatky jdou patrně na vrub i nepříliš obratnému abstraktnímu vyjadřování. Výklad obecně komplikují také jazykově nepřesná či nesrozumitelná vyjádření a jeho hodnotu výrazně bohužel snižují časté hrubé gramatické chyby (zejm. ve shodě) a nesprávná interpunkce či chybějící dělení slov. V následujícím přehledu poukáži na některé z těchto chyb.

A. Nesrozumitelné či jazykově nepřesné vyjadřování

s. 15 „předpokládá se, že ... se vztah dá označit“

s. 21 „nutnou se postupně stávala sociální situace dělnické třídy“

s. 29 „vlivem jeho myšlenek, ve kterých se vyjadřoval...“

s. 35, pozn. 108 „vláda přijala rozhodnutí o neúčastnění státní patronace na dalších oslavách“

lidové, neodborné vyjadřování: s. 12 „okázalé baroko pomíchané s potridentským a habsburským katolicismem“, s. 102 „že když se to stalo ostatním, mohlo by se to stát i jim“, s. 113 „přes celé mnou sledované období“

B. Tvaroslovné, lexikální a syntaktické nedostatky

s. 8 „funkce propagovací“, správně propagační

„tyto dvě čísla“, správně tato dvě čísla

s. 10 chybná vazba – „spojen s vládou Rudolfa II. ... a jím vydaného Rudolfova majestátu“

s. 11 nenáležitá předložka „pro české země to díky roku Habsburků znamenalo katolické vyznání“

s. 26 „který se výrazně prosazoval za konec Rakouska Uherska“

s. 53 chybná předložková vazba „při apelu o rozšiřování“

- s. 55 „vlastenectví katolických občanů národa“
- s. 67 „vyhradit“ se proti něčemu – splynuly zde náležitě pojmy „vymezit se“ a „ohradit se“
- s. 93 „zkratkovitými“ zprávami míní autorka evidentně zprávy krátké

C. Hrubé pravopisné chyby

- s. 11 „řády získali“
- s. 19 „s katolicismem se začali spojovat negativní konotace“
- s. 20 „se postupně rozpadali celonárodní politické organizace“
- s. 25, pozn. 64 „církve neobhájily a nevystoupili“
- s. 35 „socialistické strany zahájili“
- s. 48, pozn. 166 „existovali profesionální řezbářské dílny“
- s. 54 „obě strany často zdůrazňovali“
- s. 78 „lidi, kteří ve víře ochably“ (v citátu)
- s. 100 „tyto popisy používali ... vyjádření“, „záznamy sloužili“
- s. 103 „se začali objevovat dopisy“
- s. 105 „lidi, kteří je užívali“
- s. 108 „redemptoristé se zdržovaly“
- s. 110 „jednotlivý poutníci“, „byly věřící vybízení“
- s. 115 „tiskoviny se vyjadřovali“

Zřejmě omylem vypadlo na s. 37 („Svatá Hora má také výhodnou ve středu Čech“) slovo „polohu“, na s. 82 pak chybí dokončení věty („Ve společnosti byl vzhledem k přijatým zákonům kladem důraz na“). Poznámka 29 na s. 18 by si zasloužila větnou a nikoliv heslovitou podobu. Hned v první poznámce celé práce (č. 1 na s. 6) je titul uveden ve zkráceném tvaru, bez místa a roku vydání, totéž se objevuje v pozn. 4 na s. 11 či v pozn. 109 na s. 36. Z hlediska identifikace titulu jsou přitom spíše než počet stran důležité údaje o místě a roku vydání.

Pominout konečně nemohu ani některé faktické chyby či sporná tvrzení, jež se nacházejí spíše v přehledové, první části práce. V roce 1627 bylo Obnovené zřízení zemské vydáno pouze pro Čechy, pro Moravu následovalo o rok později (s. 11). Tato norma navíc nezrušila „dosavadní tradice českého stavovského státu“ (nebo bychom museli diskutovat o tom, co tyto „tradice“ jsou). Za problematická považuji také tvrzení o baroku jako rekatolizačním

umění, které přímo navazuje na Tridentský koncil (s. 12), stejně jako následnou, dnes už překonanou interpretaci baroka. Na s. 15 „josefínská idea unifikace a centralizace monarchie tedy neztvrdila“, ale hned v příslušné poznámce čteme, že „je nutné uvést, že v některých snahách ztvrdila“. Nejsm si rovněž jist, zda se „odštěpením pravoslavného křídla se československá církev částečně zbavila svého protestantského zakotvení“ (s. 30-31). Na vrub nepozornosti pak jdou překlepy na s. 17 (pozn. 28 – 1949, 1961 místo správného 1849 a 1861) a s. 84 – 1825 místo správného 1925).

Závěrem: Magisterská diplomová práce Venduly Burgrové se na příkladě svatohorských periodik pokouší zachytit katolické reakce na politický a kulturní vývoj v Československu a obecně Evropě ve dvacátých a třicátých letech 20. století. V rozsáhlém materiálu dobře detekuje způsoby a prostředky obhajoby katolicismu, pojmenování jejích hlavních strategií však zůstává na půli cesty. Ke kvalitě práce nepřispívají ani formulační a jazykové nedostatky, především četné gramatické chyby.

Předloženou diplomovou práci doporučuji k obhajobě a hodnotím jako nadprůměrně, byť stále **dobrou (3)**.

Praha, 31. 1. 2015